

СТАТУС НАЦІОНАЛЬНИХ КОНСТИТУЦІЙНИХ СУДІВ У ПРОЦЕДУРІ ПРЕЮДИЦІЙНИХ ЗАПИТІВ ДО ТРИБУНАЛУ СПРАВЕДЛИВОСТІ ЄС

Кишиштоф Войтович

1. Установу преюдиційних рішень введено до установчих договорів Європейських Співтовариств у зв'язку з небезпекою виникнення розбіжностей у тлумаченні і різного застосування однакових положень співтовариства в державах-членах, що відрізняються не тільки з точки зору правових традицій і культур, але також диспонує різними конституційними механізмами щодо взаємозв'язку між зовнішнім (міжнародним) і внутрішнім законодавством¹.

Зростаюча з року в рік кількість преюдиційних запитів, які направляються національними судами до Трибуналу Справедливості Європейського Союзу (ЄТС) та вирішальне значення у відносинах права ЄС із національним законодавством рішень, прийнятих у цьому порядку, підтвержує велику вагу співпраці між судами для формування європейського правового простору. Правомірним у цій ситуації є питання, чи в колі уповноважених або зобов'язаних суб'єктів, що можуть звернутися з преюдиційними запитами містяться також національні конституційні суди.

2. Відповідно до основного для установи преюдиційних рішень ст. 267 ДФЄС², суди держав-членів звертаються до ЄТС з питаннями, що стосуються тлумачення основного законодавства ЄС або дії чи тлумачення актів, встановлених установами Європейського Союзу. У залежності від того чи національний суд приймає остаточне рішення в справі чи також від його рішення прислуговує право на апеляцію на основі національного законодавства, цей суд повинен або може звернутися до ЄТС з преюдиційним рішенням, яке б пояснювало підняте перед національним судом питання тлумачення або дії права ЄС. У той же час важливо, щоб пояснення проблеми Трибуналом було необхідним у прийнятті рішення в справі, що розглядається національним судом.

У ст. 267 ДФЄС не визначено поняття суд. Це було зроблено ЄТС, беручи до уваги перед усім функціональний аспект³, пов'язаний з метою співпраці між судами. Тому неважливо чи відповідний орган являється судом у світлі національного законодавства⁴. Як зазначив ЄТС: "для того щоб оцінити, чи установа, яка виступає з заявою про видання рішення в преюдиційному порядку має характер суду держави-члена в розумінні ст. 234 (в даний час ст. 267 ДФЄС), Трибунал бере до уваги ряд критеріїв, таких як створення органу відповідно до

¹ ЄТС ухвалив, що "[...] основною метою завдання, покладеного на Трибунал ст. 177 TEWG [в даний час 267 TFUE] полягає в забезпеченні однакового застосування законодавства Співтовариств в національних судах. Вимога єдності є особливо важливою, коли справа доходить до дії акта Співтовариства. Розбіжності судів держав-членів щодо дії акта Співтовариства могли б поставити під загрозу єдність спільноти правопорядку і підірвати фундаментальну вимогу правової визначеності", рішення від 22 жовтня 1987 р. в справі C-314/85 Foto-Frost, п. 14.

² Договір про функціонування Європейського Союзу, DZ. Urz. UE 2008 C 115.

³ Пор. Konobis-Romanowska D., *Sąd krajowy w prawie wspólnotowym*, Kraków 2007, с. 121.

⁴ Рішення від 21 березня 2000 р. в поєднаних справах C-110/98 до C-147/98 Gabalfrija SL, Rec. с. I-1577, п. 33.

закону, його постійність, обов'язковий характер його юрисдикції, спірний характер розгляду, застосування органом правових положень і його незалежність"¹. ЄТС обстоює думку про те, що вимога щодо спірного характеру розгляду (тобто велось *inter partes*) не повинна розглядатися в якості абсолютної². Однак, якщо ст. 267 ДФЄС не узалежнює звернення до Трибуналу від спірного характеру розгляду, в ході якого національний суд представляє преюдиційне питання, з цього положення виникає, що національні суди можуть звернутися до Трибуналу лише тоді, коли вони виносять рішення в рамках розгляду, який веде до рішення судового характеру³.

Сам ЄТС однозначно не висловлювався про те, чи конституційний суд є судом у розумінні права ЄС⁴. У рішенні від 26 червня 2007 року ЄТС зазначив, що відповідно до встановленої судової практики, процедура встановлена в ст. 234 ЄС (в даний час ст. 267 ЄТС) була заснована на чіткому розподілі функцій між національними судами і Трибуналом, таким чином, що тільки національний суд, на якому відбувається слухання і на якому лежить відповідальність за подальше судові рішення, може, з урахуванням обставин конкретної справи, оцінити, чи для видання рішення йому необхідно отримати преюдиційне рішення а також оцінити значення питань, з якими він звертається до Трибуналу⁵.

У приготованому головою та суддею ЄТС звіті про діяльність Трибуналу в 1998 р. висловлено думку про те, що є всі підстави щоб визнати допустимість преюдиційних запитів від конституційних судів, якщо вони самі вбачатимуть в цьому необхідність⁶.

Ця думка була підтримана авторами наступного звіту від 2002 року, які додали, що конституційний суд підлягає обов'язку, якому також підлягають національні суди, рішення яких не піддаються апеляції у відповідності з внутрішнім законодавством. При цьому не слід, на думку згаданих авторів, виділяти процедуру, при яких використовується процедуру конституційного контролю, тобто прямих заяв (скарг) та правових питань, направлених судами⁷. Проти такого розмежування промовляло б визнання ЄТС Суду Бенілюксу в якості суду в розумінні тодішньої ст. 234 ЄТС. Суд Бенілюксу, будучи спільним судом для трьох країн, забезпечує однакове застосування спільного права, відповідаючи на правові питання національних судів країн Бенілюксу⁸.

¹ Рішення від 27 січня 2005 р. в справі C-125/04 Guy Denuit і Betty Cordenier проти Transorient - Mosaique Voyages et Culture SA., Див. Ріш. 2005 с. I-00923, п. 12.

² Рішення від 17 вересня 1997 р. в справі C-54/96 Dorsch Consult, Rec. с. I-4961, п. 31, також рішення від 17 травня 1994 р. в справі C-18/93 Corsica Ferries, Rec. с. I-1783, п. 12.

³ Рішення від 27 квітня 2006 р. в справі C-96/04 Standesamt Stadt Niebüll, Див. Ріш. с. I-3561, п. 13.

⁴ Пор. Claes M., *The National Courts' Mandate in the European Constitution*, Hart Publishing 2006, с. 437.

⁵ Рішення від 26 червня 2007 р. в праві C-305/05, *Ordre des barreaux francophones et germanophone і in. przeciwko Conseil des Ministres*, Див. Ріш. с. I-5305, п. 18.

⁶ Rodriguez Iglesias GC., Puissochet J-P., *Droit comunautaire derivé et droit constitutionnel*, Cahiers du Conseil constitutionnel n° 4 (Dossier : Droit communautaire - droit constitutionnel) - avril 1998, с. 2 www.conseil-constitutionnel.fr

⁷ Пор. Wathelet M., Van Raepenbusch S., *Les relations entre les Cours constitutionnelles et les autres juridictions nationales, y compris l'interférence en cette matière, de l'action des juricictions européennes*, Rapport de la Cour de justice des Communautés européennes, Conférence des Cours constitutionnelles européennes, XIème Congrès, Bruxelles 14-16 mai 2002, с. 10

⁸ Пор. покликане авторами рішення від 14 листопада 1997 в. в справі C-337/95, Rec. s. I-6013, п. 20 і н.

Крім того, аргументують ватори, якщо прийняти такий розподіл, то конституційний суд, зіткнувшись з проблемою тлумачення права ЄС, мав би спочатку звернутися до суду, який поставив йому правове питання, щоб той виступив із преюдиційним запитом до ЄТС. Тільки після пояснення сумнівів у тлумаченні, пов'язаних з законодавством ЄС, можна було б приймати рішення відносно конституційності національного законодавства. Це становило б надмірне продовження процесу, на шкоду одиниці, яка очікує на якомога швидше вирішення справи¹.

Генеральний адвокат Джуліан Кокотт у відзові від 2 липня 2009 р., предсталений в справі C-169/08, звернула увагу на те, що в ході розглядів у національних конституційних судах можуть виникнути питання зі сфери законодавства Співтовариства (ЄС), які можуть мати вирішальне значення для вирішення даного конституційного спору. Це може статися, наприклад, тоді, коли конституція (пор. ст. 117 Конституції Італії) накладає на законодавчу владу обов'язок дотримання обмежень, які виникають з законодавства Співтовариства².

Крім того, на думку Дж. Кокотт, законодавство Співтовариства може мати вагомe значення для вирішення конституційних спорів також без таких чітких інкорпорацій, приміром, в ситуації, коли в ході судового розгляду, що міститься в рамках конституційного права, виникають сумніви щодо результатів, викликаних правовим актом Співтовариства (ЄС) або щодо сфери свободи, яка підлягає контролю конституційного суду, признай національному законодавцеві³.

Генеральний адвокат у відзові від 12 червня 2008 р., предсталеному в справі C-239/07, виразила думку про характер розгляду в конституційному суді у випадку з Литвою. Дж. Кокотт підкреслила, що в розгляді в національному суді, литовський конституційний суд (*Konstitucinis Teismas*) був покликаний до видання рішення судового характеру. У зв'язку з цим, не має значення питання, чи процедура, що охоплює перевірку відповідності з конституцією на внесок групи членів парламенту (*Seimas*) має характер контрадикторійний. Вирішальними передумовами в цій сфері є з одного боку те, щоб розгляд не був адміністративним, що протиставляє одиницю і суд, який діє в якості адміністративного органу, з іншого боку - щоб суд не виступав виключно в якості консультативного органу. Предметом розгляду в національному суді є контроль діючого закону а не отримання відзову конституційного суду в рамках законодавчого процесу. За словами литовського національного суду в заяві про видання рішення в преюдиційному порядку, в рамках проведення судового контролю відповідності з конституцією, конституційний суд уповноважений ствердити з наслідком *erga omnes*, що даний національний закон не застосовується⁴.

3. Конституційні суди, які постановили направити преюдиційний запит до ЄТС, представляють різноманітну аргументацію, яка промовляє за наданням їм статусу суду в розумінні ст. 267 ДФЄС.

Бельгійський Арбітражний суд (*Cour d'arbitrage*), який функціонує від 5 травня 2007 р. як Конституційний Суд (*Cour constitutionnelle*) звернувся 13 липня

¹ Пор. Wathelet, Raepenbusch, ..., op.cit., с. 11.

² Справа C-169/08 Presidente del Consiglio dei Ministri przeciwko Regione autonoma della Sardegna, opinia Rzecznika Generalnego, п. 22.

³ Ibidem, г/ 23.

⁴ Opinia Rzecznik Generalnej J. Kokott, w sprawie C-239/07, п. 15-18.

2005 р. до ЄТС з преюдиційним питанням, у зв'язку з внесеними до нього скаргами щодо скасування ряду положень закону від 12 січня 2004 р. про транспозицію до бельгійського законодавства положень директиви 2001/97¹. Закиди стосувалися порушення права на справедливий судовий розгляд та права на захист, зокрема, через втручання в принципи незалежності і професійної таємниці адвокатів. Сумніви виникли тому, що визначені директивою особи і установи були зобов'язані інформувати відповідні органи, відповідальні за боротьбу з відмиванням грошей про будь-який факт, який міг свідчити про те, що відбулося відмивання грошей.

Обґрунтовуючи необхідність задавання преюдиційного питання, Арбітражний суд підкреслив, що законодавець Співтовариства, подібно як і бельгійський законодавець, зобов'язаний дотримуватися права на захист і права на справедливий судовий розгляд. У результаті, перед прийняттям рішення щодо відповідності закону з Конституцією Бельгії, необхідно перед цим вирішити питання про дійсність директиви, на якій засновано цей закон. Тому суд звернувся до ЄТС в справі прийняття рішення, чи положення директиви 2001/97 порушують право на справедливий судовий розгляд, гарантоване ст. 6 ЕКРЄС і таким чином - ст. 6 п. 2 ДЄС (в даний час ст. 6 п. 3 ДЄС).

У преюдиційному рішенні ЄТС ухвалив, що тільки інформації, зібрані за межами конкретного завдання захисту, процесуального представництва і юридичної консультації, у сфері питань, передбачених законом, на них може бути покладено обов'язок передачі до органів державної влади. Конституційний суд застосував цю інтерпретацію таким чином, що у рішенні від 23 січня 2008 р. анулював положення закону, який уповноважував кожного співробітника чи представника адвоката надавати інформацію до відповідних органів у випадку, якщо не використовувалася звичайна процедура.

Крім того 13 липня 2005 р. бельгійський Арбітражний суд направив інше преюдиційне питання до ЄТС, на цей раз на підставі ст. 35 ДЄС. Сумніви Суду були пов'язані, по-перше, з законністю рамкового рішення про європейський ордер на арешт і можливого порушення гарантованих Конституцією повноважень в сфері укладання міжнародних договорів. По-друге, відповідності положень рамкового рішення з принципами законності в кримінальному праві, рівності і недискримінації, гарантованих як правом Європейського Союзу (ст. 6 п. 2 ДЄС), так і відповідними положеннями конституції (тобто ст. 14, 10 і 11 Конституції Бельгії)².

У бельгійській правовій системі в даний час діє принцип, що у випадку у суді загальної юрисдикції піднесеться питання про дотримання відповідності з конституцією парламентського закону, то суд повинен передати це питання до Конституційного Суду, за винятком *acte clair* і *acte éclairé*. Якщо порушене на суді питання відповідності з конституцією містить елемент законодавства ЄС, то суд може направити преюдиційний запит щодо тлумачення до ЄТС. У такій ситуації

¹ Директива 2001/97/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 4 грудня 2002 р. (Dz.U. L 344) змінила директиву Ради 91/308/ЄВГ від 10 червня 1991 р. про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей.

² Пор. Vandamme T., Prochain Arrêt : La Belgique ! Explaining Recent Preliminary References of the Belgian Constitutional Court, *European Constitutional Law Review* 4 (2008), с. 140-141.

доктрина передбачає, щоб з метою уникнення конфлікту суперечливих інтерпретацій Конституційний Суд чекав на інтерпретацію, представлену ЄТС¹.

У коментарях до преюдиційних запитів, направлених до ЄТС бельгійським Конституційним судом відзначається, що включення законодавства Співтовариства, ЄС та міжнародного до зібрання норм, які становлять зразок контролю, було наслідком широкого тлумачення Судом ст. 10 і 11 Конституції Бельгії. Передбачається, що охоплення права ЄС до сфери поняття *bloc de constitutionnalité* у поєднанні з широкою доступністю Конституційного Суду, що виникла в наслідок ліберальної інтерпретації категорії "інтерес" спричиниться до того, що суд буде інтенсивніше співпрацювати з ЄТС.

У свою чергу австрійський Конституційний суд (*Verfassungsgerichtshof - VGH*) ухвалив, що він зобов'язаний звертатися з преюдиційним питанням до ЄТС з огляду на те, що відповідно до внутрішнього законодавства рішення Конституційного суду є остаточними² і, отже, є "судом" в розумінні тодішньої ст. 177 ДЄС (в даний час ст. 267 (3) ДФЄС). *VGH* розглянув також, чи може він використати доктрину *acte clair*, представлену у рішенні ЄТС у справі *CILFIT*. Слід пригадати, що відповідно до доктрини *acte clair*, національний суд не зобов'язаний звертатися з преюдиційним рішенням, якщо правильне застосування права Співтовариства настільки очевидне, що не залишає жодних розумних сумнівів про те, як врегулювати справу³. *VGH* заявив, що не було передумов для застосування цієї доктрини і ЄТС прийняв преюдиційне питання.

В Італії Конституційний суд протягом багатьох років з обережністю підходив до можливості звертатися з преюдиційними питаннями до ЄТС. У рішенні в справі *Giampaoli*⁴ він ухвалив, що він може, але не зобов'язаний використати запит. Пізніше в справі *Messaggero Servizi* він зовсім не розглянув себе в якості суда в розумінні ст. 234 ДЄС (в даний час 267 ДФЄС)⁵.

Ситуація змінилася після конституційної реформи 2001 р., в результаті якої до Конституції Італії введено ст. 117. Згідно з цим положенням, державні або регіональні закони повинні поважати не тільки конституційні положення, а також умов, що виникають з законодавства Співтовариства (ЄС) та з міжнародних зобов'язань⁶. Це означає, що не тільки Республіка, а й регіони безпосередньо пов'язані з правом ЄС і повинні його поважати⁷.

Рішенням від 13 лютого 2008 р. італійський Конституційний суд скерував до ЄТС на підставі ст. 234 ЄС (в даний час ст. 267 ДФЄС) внесок про винесення

¹ Ibidem, c. 146.

² Справа C-143/99 *Adria-Wien Pipeline GmbH v Finanzlandesdirektion für Kärnten* [2001] ECR I-8365. Справа стосувалася конституційності адміністративного рішення. Згідно з Конституцією Австрії, контроль конституційності адміністративних рішень розділено між *VGH* і *Verwaltungsgerichtshof*. *VGH* може розглядати скарги про порушення Конституції тільки тоді, коли було досить серйозне і, отже, явне порушення. В інших випадках юрисдикція належить *Verwaltungsgerichtshof*.

³ Поп. Claes..., op. cit., c. 444.

⁴ Corte Costituzionale рішення в праві № 168/91 від 18 квітня 1991 р., WWW.giurcost.org., за Claes c. 447.

⁵ Поп. M. Dani, Tracking Judicial Dialogue – The Scope for Preliminary Rulings from the Italian Constitutional Court, Jean Monnet Working Paper 10/08, c. 11.

⁶ Поп. Konstytucja Republiki Włoskiej, tłum. Z. Witkowski, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2004.

⁷ Поп. G. Cananea, The Italian Constitutional Court and the European Court of Justice: From Separation to Interaction. Comment on Constitutional Court Order n. 103 of 16 April 2008 – Presidente del Consiglio dei ministri v. Regione Sardegna, European Public Law, vol. 14, issue 4, 2008, c. 528

рішення в преюдиційному порядку. У рішенні він представив аргументи на користь допустимості такого запиту, посилаючись, зокрема, на поняття суду. Він ствердив, що поняття суду в розумінні ст. 234 ЄС повинно бути похідним від законодавства Співтовариства і не слід керуватися класифікацією органу, що посилається на національне законодавство а також що *Corte Costituzionale* відповідає всім умовам для того, щоб подати заяву про видання рішення в преюдиційному порядку.

Конституційний суд підкреслив, що в процедурі прямих конституційних скарг положення права Співтовариства (ЄС) дають конкретне значення і зміст таким загальним положенням Конституції як ст. 11 чи ст. 117. Критерій, викладений в ст. 117 уповноважує Конституційний суд визнати неконституційним регіональне положення, якщо воно являється несумісним з положеннями Співтовариства (ЄС)¹

Конституційний суд Італії, однак, застеріг, що не буде використовувати преюдиційного запиту, якщо до нього вплине правове питання від звичайного або адміністративного суду. Він ухвалив, що слід відрізнити юрисдикцію пряму від непрямої. Непряма юрисдикція стосується скарг, пред'явлених особами в національних судах. Якщо суддя *a quo* вважає, що прийняття рішення в справі залежить від вирішення конституційності питання, то справа передається до Конституційного суду. Натомість пряма юрисдикція Конституційного суду поширюється на скарги з боку держави на регіони або одного і більше регіонів проти держави. Таким чином, це являється спором між установами і, що слід підкреслити, підлягає виключній юрисдикції Конституційного суду. З цієї причини Конституційний суд прийняв точку зору, що можна використовувати процедуру преюдиційних рішень тільки тоді, коли здійснює пряму юрисдикцію².

Конституційний суд Литви в преюдиційному питанні від 8 травня 2007 р. підкреслив, що відповідно з ст. 102 Конституції Литви він здійснює контроль конституційності законів. Він додав, що з таким внеском до нього може звернутися зокрема група парламентаріїв. При розгляді відповідності закону з конституцією, цей суд вирішує спір між особою або особами, які звернулися до нього з внеском, і органом, який прийняв закон, про який йде мова, тобто литовський парламент. Рішення Конституційного суду не може бути оскаржене.

Суд також зазначив, що відповідно до Конституції, правові положення Європейського Союзу є частиною правової системи Литовської Республіки і якщо європейське положення виникає з договорів, які становлять підставу Союзу, то він має пряме застосування, а у випадку конфлікту норм переважає над національним положенням.

У литовській конституційній доктрині відносно це рішення. І. Ярукайтис зазначає, що розгляд у конституційних судах не стосується традиційних спорів *inter partes*, але абстрактного конституційного контролю конституційності національного законодавства. У випадку преюдиційного питання можна аргументувати, що існував спор між меншістю сейму, яка звернулася до Конституційного суду, і більшістю, тобто Сеймом. Процедура мала спірний характер, оскільки заявники і представники Сейму могли представити свою позицію і було очевидно, що Конституційний суд винесе рішення судового

---

¹ Ibidem.

² Ibidem, c. 526.

характеру. Не було іншої можливості, щоб задати преюдиційне питання, тому що рішення Конституційного суду є остаточними¹.

ЄТС видав 9 жовтня 2008 р. рішення в справі C-239/07 по преюдиційній процедурі на заяву згаданого литовського Конституційного суду. Слід додати, що ЄТС, розглядаючи питання представлене даним судом, не розглянув питання допустимості, але виніс мериторичне рішення.

У зв'язку з невеликим як досі числом преюдиційних запитів, направлених національними судами до ЄТС, неможливо зробити узагальнення щодо статусу інших конституційних судів у цій процедурі. Однак, якщо в європейському правовому просторі повинні застосовуватися принципи притаманні верховенству права, то раціональним представляється полегшення доступу до ЄТС якнайширшому колу органів, які виконують судові функції в державах-членах, тобто застосовують законодавство ЄС.

Якщо конституційні суди створюються відповідно до закону, мають постійний характер і застосовують положення закону, не виникає жодних суттєвих перешкод до того, щоб приймаючи рішення про відповідність закону з конституцією, використовували можливість задавати преюдиційні питання, що стосуються тлумачення або дії права Європейського Союзу. Зокрема, це було б виправдане у тих системах, у яких відповідно до конституції право Європейського Союзу становить частину національної правового порядку.

---

¹ Поп. I. Jarukaitis, Lithuania's Membership In He European Union and Applicaion of EU Law At National Level, [в:] The Applction of EU Law in the New Member States (A Lazowski ed.) Asser Press, the Hague 2010, с. 228-234.

STATUS KRAJOWYCH SĄDÓW KONSTITUCYJNYCH W PROCEDURZE ODESŁAŃ PREJUDYCJALNYCH DO TRYBUNAŁU SPRAWIEDLIWOŚCI UE

Krzysztof Wojtowicz

1. Instytucję orzeczeń prejudycjalnych wprowadzono do traktatów założycielskich Wspólnot Europejskich z uwagi na niebezpieczeństwo pojawienia się rozbieżnej wykładni i odmiennego stosowania tych samych przepisów wspólnotowych w państwach członkowskich, zróżnicowanych nie tylko pod względem tradycji i kultury prawnej ale także dysponujących różnymi rozwiązaniami konstytucyjnymi w odniesieniu do relacji między prawem zewnętrznym (międzynarodowym) a prawem wewnętrznym.¹

Rosnąca z roku na rok liczba odesłań prejudycjalnych kierowanych przez sądy krajowe do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (ETS) oraz kluczowe dla relacji prawa unijnego z prawem krajowym znaczenie rozstrzygnięć zapadających w tym trybie, potwierdzają ogromną wagę współpracy między sądami na rzecz kształtowania europejskiej przestrzeni prawnej. Uzasadnione jest w tej sytuacji pytanie, czy w kręgu podmiotów uprawnionych bądź zobowiązanych do występowania z odesłaniami prejudycjalnymi mieszczą się także krajowe sądy konstytucyjne.

2. Zgodnie z podstawowym dla instytucji orzeczeń prejudycjalnych art. 267 TFUE², sądy państw członkowskich kierują do ETS pytania dotyczące wykładni pierwotnego prawa unijnego albo ważności lub wykładni aktów stanowiących przez instytucje Unii Europejskiej. W zależności o tego czy sąd krajowy orzeka ostatecznie w sprawie, czy też od jego rozstrzygnięcia służy odwołanie na podstawie prawa krajowego, sąd ten powinien bądź może zwrócić się do ETS o orzeczenie prejudycjalne, wyjaśniające podniesioną przed sądem krajowym kwestię wykładni lub ważności prawa unijnego. Istotne jest przy tym, by wyjaśnienie kwestii przez Trybunał było konieczne dla wydania orzeczenia w sprawie rozstrzyganej przez sąd krajowy.

W art. 267 TFUE nie zdefiniowano pojęcia sądu. Uczynił to ETS, biorąc pod uwagę przede wszystkim aspekt funkcjonalny³, związany z celem współpracy między sądami. Nie jest zatem istotne czy określony organ jest sądem w świetle prawa krajowego.⁴ Jak stwierdził ETS: „aby ocenić, czy instytucja występująca z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym ma charakter sądu państwa członkowskiego w rozumieniu art. 234 TWE (obecnie art. 267 TFUE), Trybunał bierze pod uwagę szereg kryteriów, takich jak ustanowienie organu na podstawie ustawy, jego stałość, obowiązkowy charakter jego jurysdykcji, sporny charakter postępowania, stosowanie

¹ ETS stwierdził, że „[...] głównym celem zadania powierzonego Trybunałowi w art. 177 TEWG [obecnie 267 TFUE] jest zapewnienie jednolitości stosowania prawa wspólnotowego przez sądy krajowe. Wymóg jednolitości jest szczególnie ważny, gdy w grę wchodzi ważność aktu wspólnotowego. Różnice opinii sądów państw członkowskich co do ważności aktu wspólnotowego mogłyby zagrozić samej jedności wspólnotowego porządku prawnego i naruszyć fundamentalny wymóg pewności prawnej”, wyrok z dnia 22 października 1987 r. w sprawie C-314/85 Foto-Frost, pkt 14.

² Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, DZ. Urz. UE 2008 C 115.

³ Por. Konobis-Romanowska D., *Sąd krajowy w prawie wspólnotowym*, Kraków 2007 r., s. 121.

⁴ Wyrok z dnia 21 marca 2000 r. w połączonych sprawach C-110/98 do C-147/98 Gabalfrisa SL, Rec. s. I-1577, pkt 33.

przez organ przepisów prawnych oraz jego niezawisłość”¹. ETS stoi przy tym na stanowisku, że wymogu, by postępowanie miało sporny charakter (tj. toczyło się *inter partes*) nie należy traktować w sposób absolutny². O ile jednak art. 267 TFUE nie uzależnia zwrócenia się do Trybunału od spornego charakteru postępowania, w którego toku sąd krajowy przedkłada pytanie prejudycjalne, z przepisu tego wynika, że sądy krajowe mogą występować do Trybunału wyłącznie, jeżeli orzekają w ramach postępowania prowadzącego do rozstrzygnięcia o charakterze sądowym³.

Sam ETS nie wypowiadał się jednoznacznie na temat tego, czy sąd konstytucyjny jest sądem w rozumieniu prawa unijnego.⁴ W wyroku wydanym 26 czerwca 2007 r. ETS zauważył, że zgodnie z utrwalonym orzecnictwem, procedura ustalona w art. 234 WE (obecnie art. 267 TFUE) oparta została na wyraźnym rozgraniczeniu funkcji między sądami krajowymi a Trybunałem, w ten sposób, że to jedynie do sądu krajowego, przed którym zawisł spór i na którym spoczywa odpowiedzialność za przyszły wyrok, należy, przy uwzględnieniu okoliczności konkretnej sprawy, zarówno ocena, czy dla wydania wyroku jest mu niezbędne uzyskanie orzeczenia prejudycjalnego, jak i ocena znaczenia pytań, które zadaje Trybunałowi.⁵

W sporządzonym przez prezesa i sędziego ETS sprawozdaniu z działalności Trybunału w r. 1998 wyrażono pogląd, iż wiele przemawia za tym, by uznać dopuszczalność odesłań prejudycjalnych pochodzących z sądów konstytucyjnych, jeżeli one same taką potrzebę stwierdzą.⁶

Podtrzymali ten pogląd autorzy kolejnego sprawozdania z r. 2002 dodając, iż sąd konstytucyjny objęty jest obowiązkiem spoczywającym na sądach krajowych, których orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego. Nie powinno się przy tym, zdaniem wspomnianych autorów, rozróżniać postępowań w ramach których uruchomiono procedurę kontroli konstytucyjności, tj. wniosków (skarg) bezpośrednich od pytań prawnych kierowanych przez sądy.⁷ Przeciw takiemu rozróżnieniu przemawiałoby choćby uznanie przez ETS Sądu Beneluxu za sąd w rozumieniu ówczesnego art. 234 TWE. Sąd Beneluxu będąc wspólnym sądem dla trzech państw zapewnia jednolitość stosowania wspólnego prawa, odpowiadając na pytania prawne sądów krajowych państw należących do Beneluxu.⁸

¹ Wyrok z dnia 27 stycznia 2005 r. w sprawie C-125/04 Guy Denuit i Betty Cordenier przeciwko Transorient - Mosaique Voyages et Culture SA., Zb. Orz. 2005 s. I-00923, pkt 12.

² Wyrok z dnia 17 września 1997 r. w sprawie C-54/96 Dorsch Consult, Rec. s. I-4961, pkt 31, także wyrok z dnia 17 maja 1994 r. w sprawie C-18/93 Corsica Ferries, Rec. str. I-1783, pkt 12.

³ Wyrok z dnia 27 kwietnia 2006 r. w sprawie C-96/04 Standesamt Stadt Niebüll, Zb.Orz. s. I-3561, pkt 13.

⁴ Por. Claes M., *The National Courts' Mandate in the European Constitution*, Hart Publishing 2006, s. 437.

⁵ Wyrok z dnia 26 czerwca 2007 r. w sprawie C-305/05, *Ordre des barreaux francophones et germanophone i in. przeciwko Conseil des Ministres*, Zb. Orz. s. I-5305, pkt 18.

⁶ Rodriguez Iglesias GC., Puissochet J-P., *Droit communautaire derivé et droit constitutionnel*, Cahiers du Conseil constitutionnel n° 4 (Dossier : Droit communautaire - droit constitutionnel) - avril 1998, s. 2 www.conseil-constitutionnel.fr

⁷ Por. Wathelet M., Van Raepenbusch S., *Les relations entre les Cours constitutionnelles et les autres juridictions nationales, y compris l'interférence en cette matière, de l'action des juridictions européennes*, Rapport de la Cour de justice des Communautés européennes, Conférence des Cours constitutionnelles européennes, XIIème Congrès, Bruxelles 14-16 mai 2002, s. 10

⁸ Por. powołany przez autorów wyrok z dnia 14 listopada 1997 r. w sprawie C-337/95, Rec. s. I-6013, pkt 20 i n.

Ponadto, argumentują autorzy, gdyby zaakceptować takie rozróżnienie, to sąd konstytucyjny stając przed problemem interpretacji prawa unijnego, musiałby najpierw zwrócić się do sądu, który skierował doń pytanie prawne, by ten wystąpił z odesłaniem prejudycjalnym do ETS. Dopiero po wyjaśnieniu wątpliwości interpretacyjnych związanych z prawem unijnym, podejmowane byłoby rozstrzygnięcie co do konstytucyjności przepisów krajowych. Stanowiłoby to nadmierne wydłużenie procedury, ze szkodą dla interesu jednostki, oczekującej możliwie szybkiego rozstrzygnięcia sprawy.¹

Rzecznik Generalna J. Kokott w opinii z 2 lipca 2009 r., przedłożonej w sprawie C-169/08 zwróciła uwagę na to, że w postępowaniach przed krajowymi sądami konstytucyjnymi mogą pojawić się pytania z zakresu prawa wspólnotowego (unijnego), mające decydujące znaczenie dla rozstrzygnięcia danego sporu konstytucyjnego. Może to mieć miejsce np. wtedy, gdy konstytucja (por. art. 117 włoskiej konstytucji) nakłada na władzę ustawodawczą obowiązek przestrzegania ograniczeń wynikających z prawa wspólnotowego.²

Ponadto, zdaniem J. Kokott, prawo wspólnotowe może mieć istotne znaczenie przy rozstrzyganiu sporów konstytucyjnych również bez takiej wyraźnej inkorporacji, choćby w sytuacji gdy w postępowaniu mieszczącym się w zakresie prawa konstytucyjnego powstają wątpliwości co do skutków wywoływanych przez wspólnotowy (unijny) akt prawny bądź też co do zakresu swobody, podlegającej kontroli sądu konstytucyjnego, przyznaj ustawodawcy krajowemu.³

Ta sama Rzecznik Generalna, w opinii z 12 czerwca 2008 r. przedłożonej w sprawie C-239/07, wypowiedziała się na temat charakteru postępowania przed sądem konstytucyjnym, w tym przypadku litewskim. J. Kokott podkreśliła, że w postępowaniu przed sądem krajowym, litewski sąd konstytucyjny (*Konstitucinis Teismas*) został wezwany do wydania rozstrzygnięcia o charakterze sądowym. W tym względzie bez znaczenia jest kwestia, czy postępowanie obejmujące badanie zgodności z konstytucją na wniosek grupy członków Sejmu (*Seimas*) ma charakter kontrydiktoryjny. Decydującymi przesłankami w tym zakresie jest z jednej strony to, aby postępowanie nie było postępowaniem administracyjnym, przeciwstawiającym jednostkę i sąd działający jako organ administracyjny, a z drugiej strony to, aby sąd nie występował wyłącznie w charakterze organu konsultacyjnego. Przedmiotem postępowania przed sądem krajowym jest kontrola ustawy będącej w mocy a nie zasięgnięcie opinii sądu konstytucyjnego w ramach postępowania ustawodawczego. Jak wyjaśnił litewski sąd krajowy we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, w ramach przeprowadzania sądowej kontroli zgodności z konstytucją, sąd konstytucyjny uprawniony jest do stwierdzenia ze skutkiem *erga omnes*, że dane prawo krajowe nie znajduje zastosowania.⁴

3. Sądy konstytucyjne, które zdecydowały się na skierowanie odesłania prejudycjalnego do ETS, przedstawiają zróżnicowaną argumentację przemawiającą za przyznaniem im statusu sądu w rozumieniu art. 267 TFUE.

Belgijski Sąd Arbitrażowy (*Cour d'arbitrage*) działający od 7 maja 2007 r. jako Sąd Konstytucyjny (*Cour constitutionnelle*) zwrócił się dnia 13 lipca 2005 r. do ETS z

¹ Por. Wathelet, Raepenbusch, ..., j.w., s. 11.

² Sprawa C-169/08 Presidente del Consiglio dei Ministri przeciwko Regione autonoma della Sardegna, opinia Rzecznika Generalnego, pkt 22.

³ Tamże, pkt 23.

⁴ Opinia Rzecznik Generalnej J. Kokott, w sprawie C-239/07, pkt 15-18.

pytaniem prejudycjalnym, w związku ze skierowanymi doń skargami o stwierdzenie nieważności szeregu postanowień ustawy z 12 stycznia 2004 r. mającej na celu transpozycję do belgijskiego porządku prawnego przepisów dyrektywy 2001/97¹. Zarzuty dotyczyły naruszenia prawa do sprawiedliwego procesu oraz prawa do obrony, w szczególności poprzez ingerencję w zasady niezależności i tajemnicy zawodowej adwokatów. Wątpliwość powstała dlatego, że na określone w dyrektywie osoby i instytucje nałożono obowiązek informowania władz właściwych ds. walki z praniem pieniędzy o każdym fakcie, który mógł świadczyć o tym, iż pranie pieniędzy miało miejsce.

Uzasadniając potrzebę zadania pytania prejudycjalnego, Sąd Arbitrażowy podkreślił, iż prawodawca wspólnotowy jest, na wzór ustawodawcy belgijskiego, zobowiązany do przestrzegania prawa do obrony i prawa do rzetelnego procesu sądowego. W konsekwencji, przed wydaniem rozstrzygnięcia w przedmiocie zgodności ustawy z belgijską konstytucją, konieczne jest uprzednie rozstrzygnięcie kwestii ważności dyrektywy, na której oparta jest ta ustawa. Sąd zwrócił się zatem do ETS o rozstrzygnięcie czy przepisy dyrektywy 2001/97 naruszają prawo do rzetelnego procesu sądowego, zagwarantowane w art. 6 EKPCz, a co za tym idzie – art. 6 ust. 2 TUE (obecnie art. 6 ust. 3 TUE).

W orzeczeniu prejudycjalnym ETS stwierdził, że jedynie informacje zebrane poza szczególnym zadaniem obrony, reprezentacji procesowej i porady prawnej, w zakresie materii określonej przez ustawę, mogą zostać poddane obowiązkowi przekazania władzom publicznym. Sąd Konstytucyjny zastosował tę wykładnię w ten sposób, że w wyroku z 23 stycznia 2008 r. unieważnił przepis ustawy, który upoważniał każdego pracownika lub reprezentanta adwokata do samodzielnego przekazania informacji do odpowiednich organów w przypadku, gdy nie zastosowano zwykłej procedury.

Również 13 lipca 2005 r. belgijski Sąd Arbitrażowy skierował inne pytanie prejudycjalne do ETS, tym razem na podstawie art. 35 TUE. Wątpliwości Sądu dotyczyły po pierwsze legalności decyzji ramowej w sprawie Europejskiego nakazu aresztowania i ewentualnego naruszenia zagwarantowanych konstytucyjnie kompetencji w zakresie zawierania umów międzynarodowych. Po drugie, zgodności postanowień decyzji ramowej z zasadami legalności w prawie karnym, równości i niedyskryminacji, gwarantowanymi zarówno przez prawo Unii (art. 6 ust. 2 TUE) jak i odpowiednimi postanowieniami konstytucji (tj. art. 14, 10 i 11 konstytucji Belgii).²

W belgijskim porządku prawnym obowiązuje obecnie zasada, iż w razie podniesienia przed sądem powszechnym kwestii zgodności z konstytucją ustawy parlamentarnej, sąd ten musi skierować pytanie do Sądu Konstytucyjnego, poza przypadkami *acte clair* i *acte éclairé*. Jeżeli podniesiona przez sądem kwestia zgodności z konstytucją zawiera element prawa unijnego, sąd te może równocześnie skierować odesłanie prejudycjalne dotyczące interpretacji do ETS. W takiej sytuacji doktryna postuluje, by w celu uniknięcia konfliktu sprzecznych interpretacji Sąd Konstytucyjny zaczekał na wykładnię przedstawioną przez ETS.³

¹ Dyrektywa 2001/97/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 4 grudnia 2001 r. (Dz.U. L 344) zmieniła dyrektywę Rady 91/308/EWG z dnia 10 czerwca 1991 r. w sprawie przeciwdziałania korzystaniu z systemu finansowego w celu prania pieniędzy.

² Por. Vandamme T., Prochain Arrêt : La Belgique ! Explaining Recent Preliminary References of the Belgian Constitutional Court, *European Constitutional Law Review* 4 (2008), s. 140-141.

³ Tamże, s. 146.

W komentarzach do odesłań prejudycjalnych skierowanych do ETS przez belgijski Sąd Konstytucyjny podkreśla się, że włączenie prawa wspólnotowego, unijnego i międzynarodowego do zespołu norm stanowiących wzór kontroli było wynikiem szerokiej interpretacji przez Sąd art. 10 i 11 konstytucji belgijskiej. Przewiduje się, iż objęcie prawa unijnego do zakresu pojęcia *bloc de constitutionnalité* w połączeniu z szeroką dostępnością Sądu Konstytucyjnego spowodowaną liberalną interpretacją kategorii „interesu” spowoduje, że będzie to sąd intensywnie współpracujący z ETS.

Z kolei austriacki Sąd Konstytucyjny (*Verfassungsgerichtshof - VGH*) uznał się za zobowiązany do wystąpienia z pytaniem prejudycjalnym do ETS z tego względu, że zgodnie z prawem krajowym orzeczenia Sądu Konstytucyjnego są ostateczne¹, a zatem jest „sądem” w rozumieniu ówczesnego art. 177 TWE (obecnie art. 267 (3) TFUE). *VGH* zbadał także czy może skorzystać z doktryny *acte clair* zaprezentowanej w wyroku ETS w sprawie *CILFIT*. Przypomnijmy, że zgodnie z doktryną *acte clair* sąd krajowy nie jest zobowiązany do wystąpienia o orzeczenie prejudycjalne, jeżeli prawidłowe zastosowanie prawa wspólnotowego jest na tyle oczywiste, że nie zostawia miejsca na rozsądne wątpliwości co do tego jak sprawę rozstrzygnąć². *VGH* stwierdził, iż przesłankę zastosowania tej doktryny nie było, a ETS pytanie prejudycjalne przyjął.

We Włoszech Sąd Konstytucyjny przez wiele lat z rezerwą podchodził do możliwości kierowania pytań prejudycjalnych do ETS. W wyroku w sprawie *Giampaoli*³ stwierdził, że może, ale nie jest zobowiązany skorzystać z odesłania. Później w sprawie *Messaggero Servizi* w ogóle nie uznał się za sąd w rozumieniu art. 234 TWE (obecnie 267 TFUE).⁴

Sytuacja zmieniła się po reformie konstytucyjnej z r. 2001, w wyniku której do konstytucji Włoch wprowadzono art. 117. Zgodnie z tym przepisem, ustawa państwowa lub regionalna musi respektować nie tylko postanowienia konstytucji ale także uwarunkowania wynikające z prawa wspólnotowego [unijnego] oraz ze zobowiązań międzynarodowych.⁵ Oznacza to, że nie tylko Republika ale także regiony są bezpośrednio wiązane prawem unijnym i muszą je szanować.⁶

Postanowieniem z dnia 13 lutego 2008 r. włoski Sąd Konstytucyjny skierował do ETS na podstawie art. 234 WE (obecnie art. 267 TFUE) wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym. W postanowieniu przedstawił argumenty przemawiające za dopuszczalnością takiego wniosku odnosząc się w szczególności do pojęcia sądu. Stwierdził mianowicie, że pojęcie sądu w rozumieniu art. 234 WE należy wyprowadzać z prawa wspólnotowego, a nie kierować się kwalifikacją organu odsyłającego w prawie

¹ Sprawa C-143/99 *Adria-Wien Pipeline GmbH v Finanzlandesdirektion für Kärnten* [2001] ECR I-8365. Sprawa dotyczyła zgodności z konstytucją decyzji administracyjnej. Zgodnie z austriacką konstytucją, kontrola konstytucyjności decyzji administracyjnych rozdzielona jest między *VGH* i *Verwaltungsgerichtshof*. *VGH* może rozpatrywać skargi o naruszenie konstytucji tylko wówczas, gdy miało miejsce wystarczająco poważne a więc także oczywiste naruszenie. W pozostałych przypadkach właściwy jest *Verwaltungsgerichtshof*.

² Por. Claes..., j.w., s. 444.

³ Corte Costituzionale orzeczenie w sprawie n. 168/91 z 18 kwietnia 1991 r., WWW.giurcost.org., za Claes s. 447.

⁴ Por. M. Dani, Tracking Judicial Dialogue – The Scope for Prelimay Rulings from the Italian Constitutional Court, Jean Monnet Working Paper 10/08, s. 11.

⁵ Por. Konstytucja Republiki Włoskiej, tłum. Z. Witkowski, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2004.

⁶ Por. G. Cananea, The Italian Constitutional Court and the European Court of Justice: From Separation to Interaction. Comment on Constitutional Court Order n. 103 of 16 April 2008 – Presidente del Consiglio dei ministri v. Regione Sardegna, European Public Law, vol. 14, issue 4, 2008, s. 528

krajowym, oraz że *Corte Costituzionale* spełnia wszelkie przesłanki, by móc wnieść wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

Sąd Konstytucyjny zaznaczył, iż w procedurze bezpośrednich skarg konstytucyjnych przepisy prawa wspólnotowego (unijnego) nadają konkretne znaczenie i treść takim ogólnym postanowieniom konstytucji jak art. 11 czy 117. Kryterium ustanowione w art. 117 upoważnia Sąd Konstytucyjny do stwierdzenia sprzeczności z konstytucją przepisu regionalnego uznanego za niezgodny z przepisami wspólnotowymi (unijnymi).¹

Włoski Sąd Konstytucyjny zastrzegł jednak, że nie będzie korzystał z odesłania prejudycjalnego wówczas, gdy wpłynie doń pytanie prawne pochodzące od sądu powszechnego lub administracyjnego. Przyjął bowiem, że należy odróżnić jurysdykcję pośrednią od bezpośredniej. Jurysdykcja pośrednia dotyczy skarg wniesionych przez jednostki do sądów krajowych. Jeżeli sędzia *a quo* uważa, iż wydanie orzeczenia w sprawie zależy od rozstrzygnięcia kwestii konstytucyjności, sprawa zostaje przedłożona Sądowi Konstytucyjnemu. Natomiast jurysdykcja bezpośrednia Sądu Konstytucyjnego dotyczy skarg wniesionych przez państwo przeciwko regionom lub przez jeden lub więcej regionów przeciwko państwu. Jest to zatem spór międzyinstytucjonalny i, co należy podkreślić, podlega wyłącznej jurysdykcji Sądu Konstytucyjnego. Z tego względu Sąd Konstytucyjny stanął na stanowisku, że może skorzystać z procedury orzeczeń prejudycjalnych wyłącznie wtedy, gdy wykonuje jurysdykcję bezpośrednią.²

Litewski Sąd Konstytucyjny w pytaniu prejudycjalnym z 8 maja 2007 r. podkreślił, że zgodnie z art. 102 konstytucji Litwy dokonuje on kontroli zgodności ustaw z konstytucją. Dodał, że z takim wnioskiem może zwrócić się do niego w szczególności grupa parlamentarzystów. Badając zgodność ustawy z konstytucją, sąd ten rozstrzyga spór między osobą lub osobami, które zgłosiły wniosek, a organem, który przyjął kwestionowaną ustawę, czyli parlamentem litewskim. Orzeczenia Sądu Konstytucyjnego nie podlegają zaskarżeniu.

Sąd zauważył także, iż zgodnie z konstytucją przepisy prawne Unii Europejskiej stanowią część porządku prawnego Republiki Litewskiej oraz że, w przypadkach gdy przepis europejski wynika z traktatów stanowiących podstawę Unii, jest on bezpośrednio stosowany, a w razie kolizji norm przeważa nad przepisem krajowym.

W litewskiej doktrynie konstytucyjnej odnotowano to orzeczenie. I. Jarukaitis zauważa, że postępowanie przez sądami konstytucyjnymi nie dotyczy tradycyjnych sporów *inter partes*, ale abstrakcyjnej kontroli konstytucyjności prawa krajowego. W przypadku pytania prejudycjalnego można argumentować, że istniał spór między mniejszością sejmową, która złożyła wniosek do Sądu Konstytucyjnego, a większością t.j. Sejmem. Postępowanie miało charakter sporny, gdyż zarówno wnioskodawcy jak i przedstawiciele Sejmu mogli prezentować swe stanowiska oraz było oczywiste, że Sąd Konstytucyjny wyda orzeczenie o charakterze sądowym. Nie było innego sposobu, by zadać pytanie prejudycjalne, gdyż orzeczenia Sądu Konstytucyjnego są ostateczne.³

ETS wydał dnia 9 października 2008 r. wyrok w sprawie C-239/07 w procedurze prejudycjalnej na wniosek wspomnianego litewskiego Sądu Konstytucyjnego. Należy

¹ Tamże.

² Tamże, s. 526.

³ Po. I. Jarukaitis, *Lithuania's Membership In The European Union and Application of EU Law At National Level*, [w:] *The Application of EU Law in the New Member States* (A Lazowski ed.) Asser Press, the Hague 2010, s. 228-234.

dodać, że ETS rozważając pytanie złożone przez ten Sąd nie rozważał kwestii dopuszczalności, ale wydał orzeczenie merytoryczne.

Ze względu na niewielką do tej pory liczbę odesłań prejudycjalnych, skierowanych przez krajowe sądy konstytucyjne do ETS, nie jest możliwe dokonanie uogólnień dotyczących statusu pozostałych sądów konstytucyjnych w tej procedurze. Jeżeli jednak w europejskiej przestrzeni prawnej mają obowiązywać zasady właściwe państwu prawa, to racjonalne wydaje się ułatwienie dostępu do ETS jak najszerszemu kręgowi organów wykonujących funkcje sądownicze w państwach członkowskich, a zatem stosujących prawo unijne.

Skoro sądy konstytucyjne są ustanowione na podstawie prawa, mają charakter stały i stosują przepisy prawa, nie widać istotnych przeszkód, by rozstrzygając o zgodności prawa z konstytucją korzystały z możliwości zadawania pytań prejudycjalnych dotyczących wykładni lub ważności prawa Unii Europejskiej. Zwłaszcza byłoby to uzasadnione w tych systemach, w których na mocy samej konstytucji prawo Unii Europejskiej stanowi część krajowego porządku prawnego.